

LYSTSTEDENE RUNDT KRISTIANSAND

KÅSERI PÅ GIMLE GÅRD 26.10.2013

JAN HENRIK MUNKSGAARD

LYSTSTEDET GIMLE
VED KRISTIANSAND

KRISTIANSAND 1816

EN AV 4 STIFTSTEDER I LANDET
GARNISONSBY
10 000 INNBYGGERE

HVA ER ET LYSTSTED?

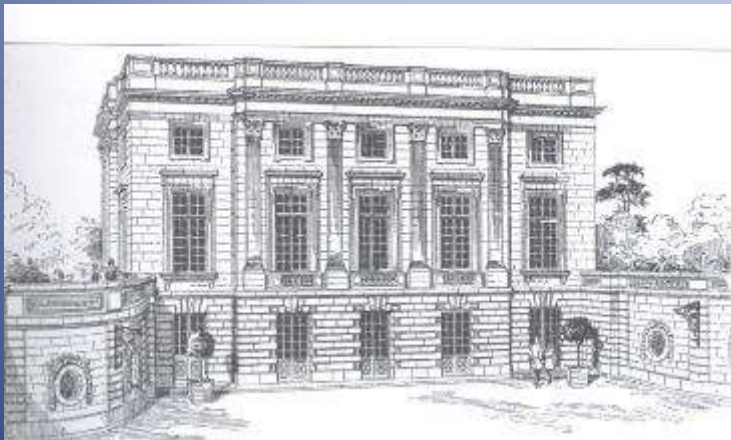
PRIVAT SOMMERSTED UTENFOR BYEN
BYHUS PÅ LANDET

EUROPEISK BAKGRUNN?
NORSK TRADISJON?

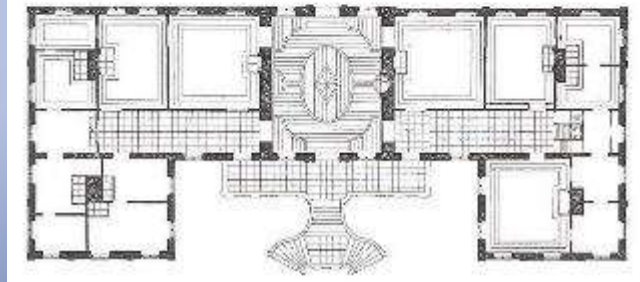
EUROPEISK BAKGRUNN

FRANKRIKE. Adelen trett av de store slottene. De begynte på 1700-tallet å bygge mindre. De bygde hôtel ved parkene i byen og adelen oppfant landsstedet. Maison de plaisance. (Paris hadde 670 tusen innbyggere).

DANMARK og andre land tok etter de nye Franske ideer fra 1730-årene. Kravene til Intimitet og komfort ble viktigere enn kravet til representasjon (landsted, avlsgård, lyststed)

Petit Trianon bygd for Madame du Barry

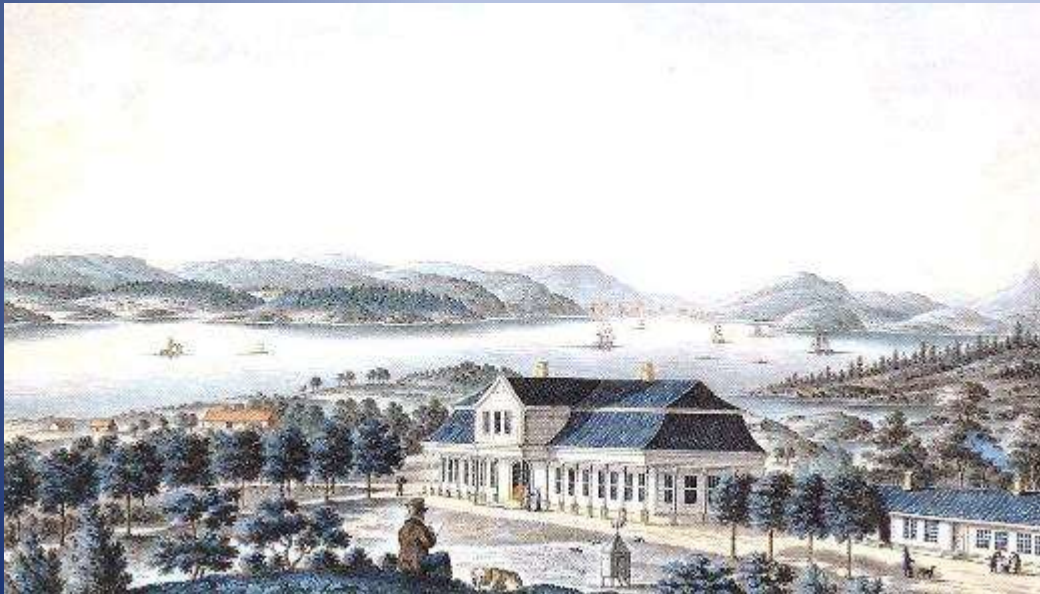
Margård på nordvestfyn.
1745

NORSK TRADISJON

Mellom 1750 og 1850 ble det bygd ca. 70 lyststeder i Bergens omegn.

På 1600-tallet var det vanlig at bergenske kjøpmenn om sommeren flyttet ut til Sandviken og bosatte seg i bodene der.

På 1700-tallet fulgte bergenserne de franske maison de plainesace -ideene

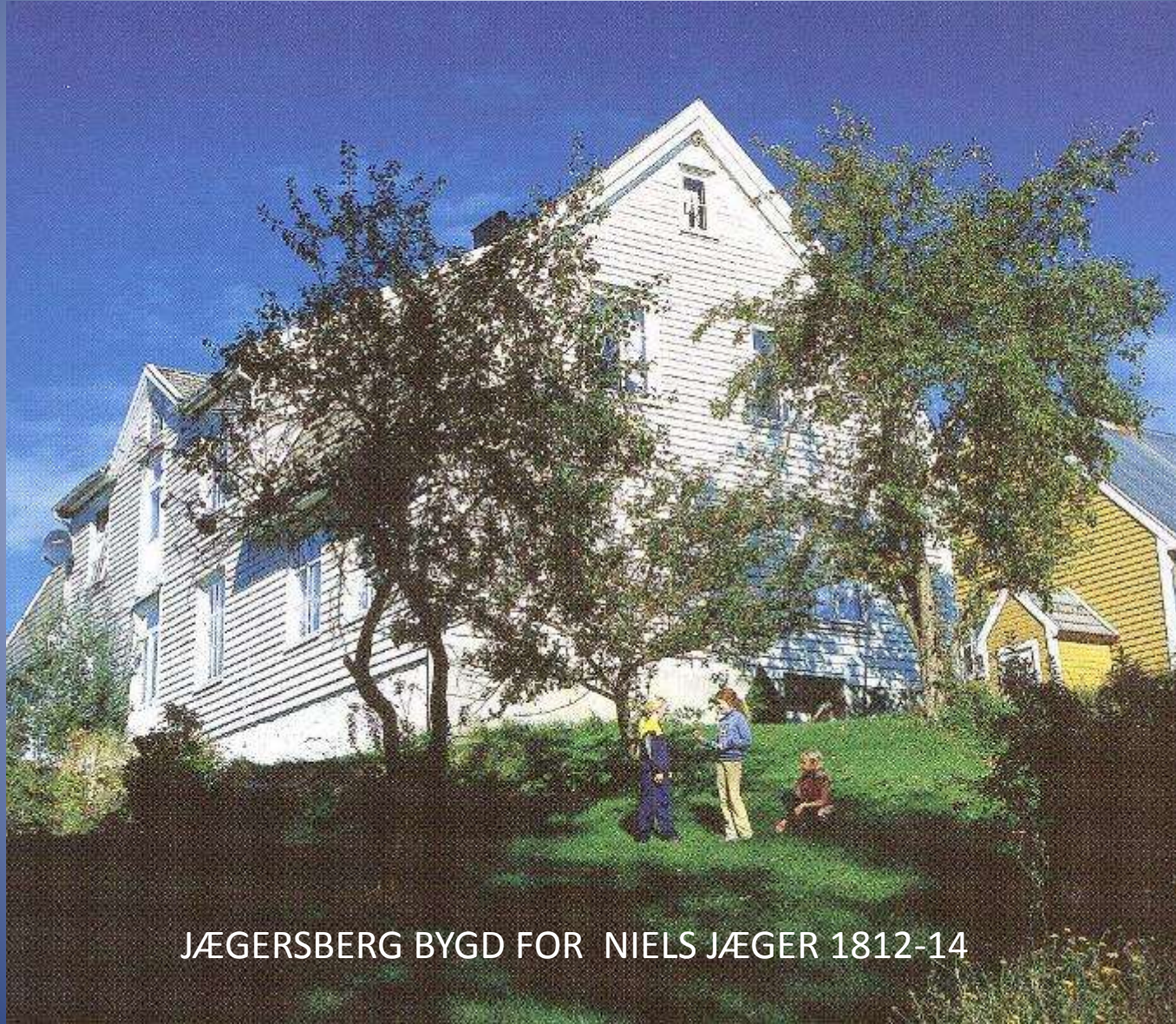

Hop på Askøy, bygd 1793

Stend, prospekt av Dreier fra 1816

HVOR MANGE LYSTSTEDER BLE BYGD RUNDT KRISTIANSAND?

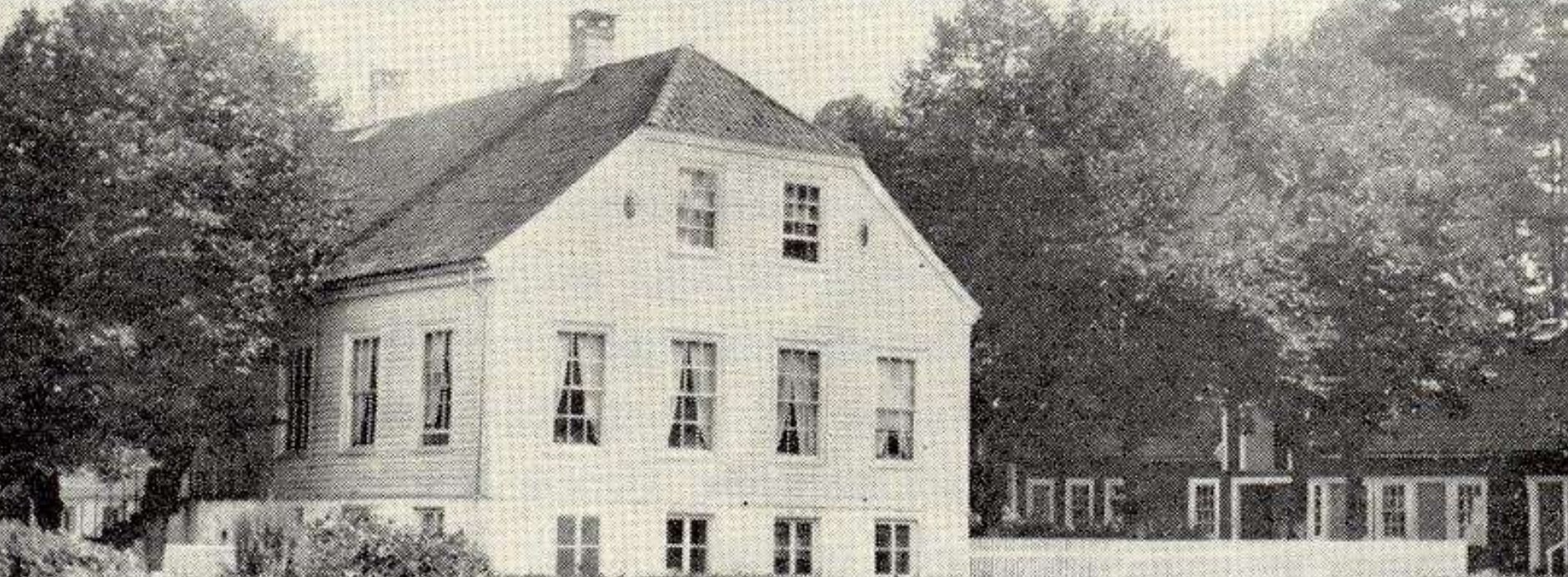
JÆGERSBERG BYGD FOR NIELS JÆGER 1812-14

I PERIODEN 1770-1820 BLE DET BYGD CA. 30 LYSTSTEDER RUNDT BYEN

HER ER NOEN AV DEM:

ANDØEN, BOEN, BRAGDØEN, BRØVIG, ENRUM, GILL, GIMLE, GREPPESTØL, GRIM, HAGEN, JÆGERSBERG, KJEVIK, KJOS, SUMATRA, MØVIG, SOMMERRO, STIFTEGÅRDEN, VIGELAND, VOIE, WAHLHALLA, YTRE STRAI, ØVRE KONGSGAARD, ØVRE STRAI. O.A.

NICOLAI WERGELAND KALLER DEM VILLAS MEN SKRIVER OGSÅ AT KONGSGAARD OG FREYASTAL ER SMUKKE LYSTSTEDER

HVA ER BAKGRUNNEN TIL LYSTSTEDENE I EUROPA?

DE FRANSKE FILOSOFER 1

OPPLYSNINGSFILOSOFENE VOLTAIRE, DIDEROT, D'ALEMBERT

FORNUFTEN BLE DEN ORDNENDE KRAFT. MED FORNUFT OG INTELLEKT SKULLE MENNESKENE LØSE UNIVERSETS MYSTERIER

KJENTE MAN ALLE NATURENS LOVER KUNNE MAN LØSE ALLE PROBLEMER. KUNNSKAP MÅTTE TIL FOR Å KOMME VIDERE I SAMFUNNSUTVIKLINGEN.

DISSE FILOSOFENE OG ENCYCLOPEDISTENE VILLE GJØRE ALLE TIDENS TANKER OG NYVINNINGER KJENT. INNEN INDUSTRI, JORBRUK OG SKOGBRUK

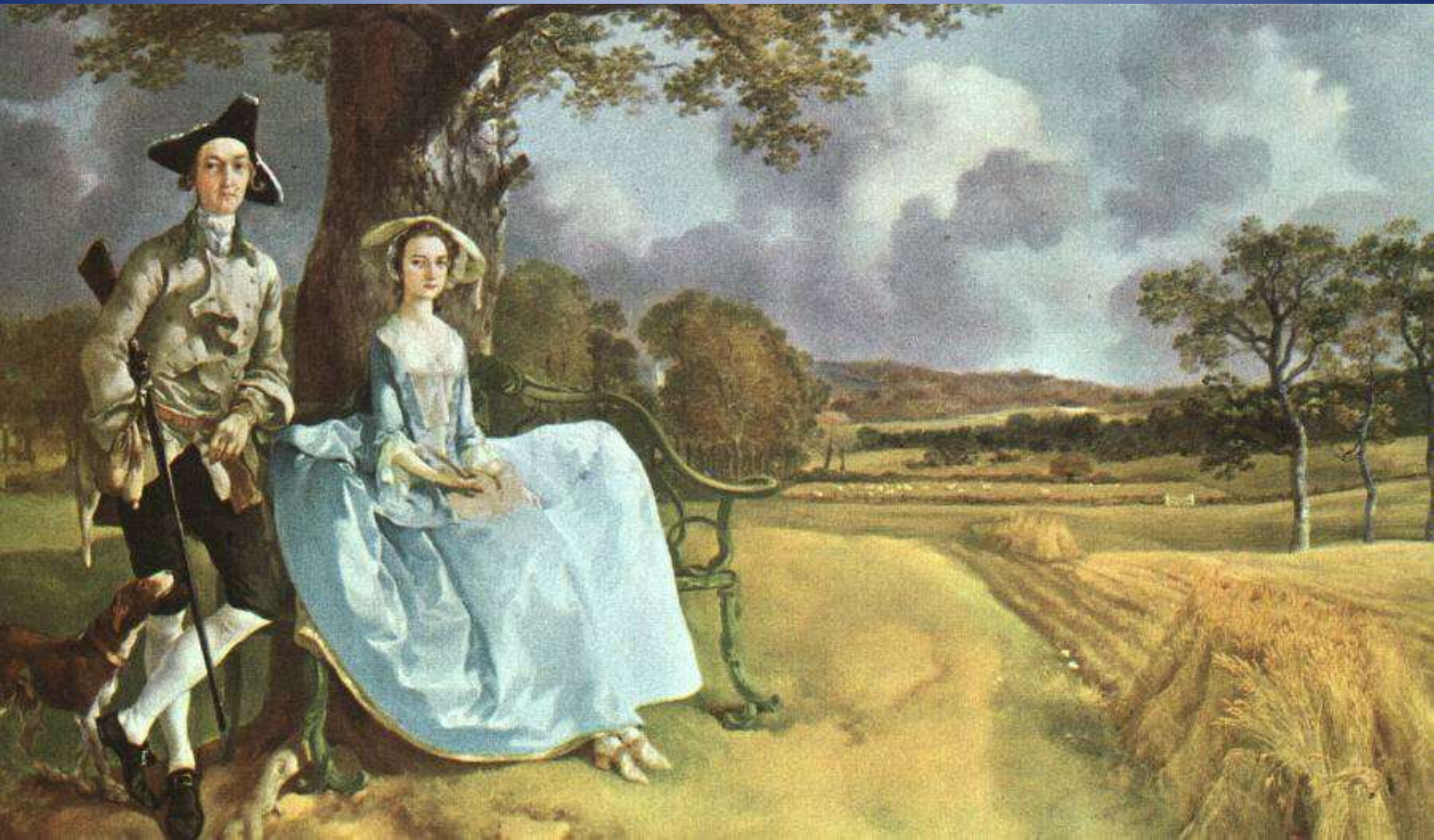
DE VAR RASJONALISTER

IKKE BARE TEORI MEN OGSÅ I PRAKSIS
DA VILLE VI FÅ ET BEDRE SAMFUNN

PÅ BILDET KJEMIKEREN LAVOISIER

NYVINNINGER I JORDBRUKET FRA ENGLAND OG SKOTTLAND

KJOS GÅRD

JORDBRUKSFORBEDRINGER

12 SKOTSKE BØNDER, 1 GARTNER OG 2 FRUENTIMMERE

STEINGJERDER, GRØFTING, JORDDYRKNING

NYE REDSKAPER

NYE PLANTER, GRØNNSAKER, AVLSDYR

SKOGBRUKSFORBEDRINGER ØVRE STRAI OG BOEN

INDUSTRI KONGSGÅRD

MANGE LYSTSTEDER VAR STORE GÅRDSBRUK MED LØER, FJØS,
STABBUR OA.

A Romantic-style painting depicting a mountainous landscape. In the foreground, a woman in a long, flowing white and yellow dress is embracing a younger woman in a pink and white dress. To their right, another woman in a dark dress is gesturing with her hands. In the background, a man and a woman are visible near a large tree. The scene is set against a backdrop of jagged mountains and a full moon in a hazy sky.

DE FRANSKE FILOSOFER 2

ROUSSEAU

BYLIVET VAR KUNSTIG OG LASTEFULLT. KULTUREN HADDE
ØDELAGT ALT DET GODE I MENNESKET
TILBAKE TIL NATUREN. DA VIL MENNESKET BLI LYKKELIG OG
GODE. BLI NATURLIGE. DEN LANDLIGE IDYLL

OPDRAGELESEFILOSOFI. NYTT SYN PÅ UNDERVISNING
ROMANTIKKEN

BERNARDIN DE SAINT PIERRE FRA PAUL ET VIRGINIE

ROMANTISKE UNDERTONER

DET FJERNE
DET FØLELSMESSIGE
DET UDEFINERBARE
DET UUTSIGELIGE
AVSTAND I TID OG ROM
DET EKSOTISKE

GRETHESMINDE
SOPHIELYST
LOVISENLUND
CHATHARINENBORG

SUMATRA
MADEIRA
FREYASDAL
WAHLHALLA
GIMLE

HAGEKUNST FRA PARTERRE
TIL NATUR

SYMBOLIKK

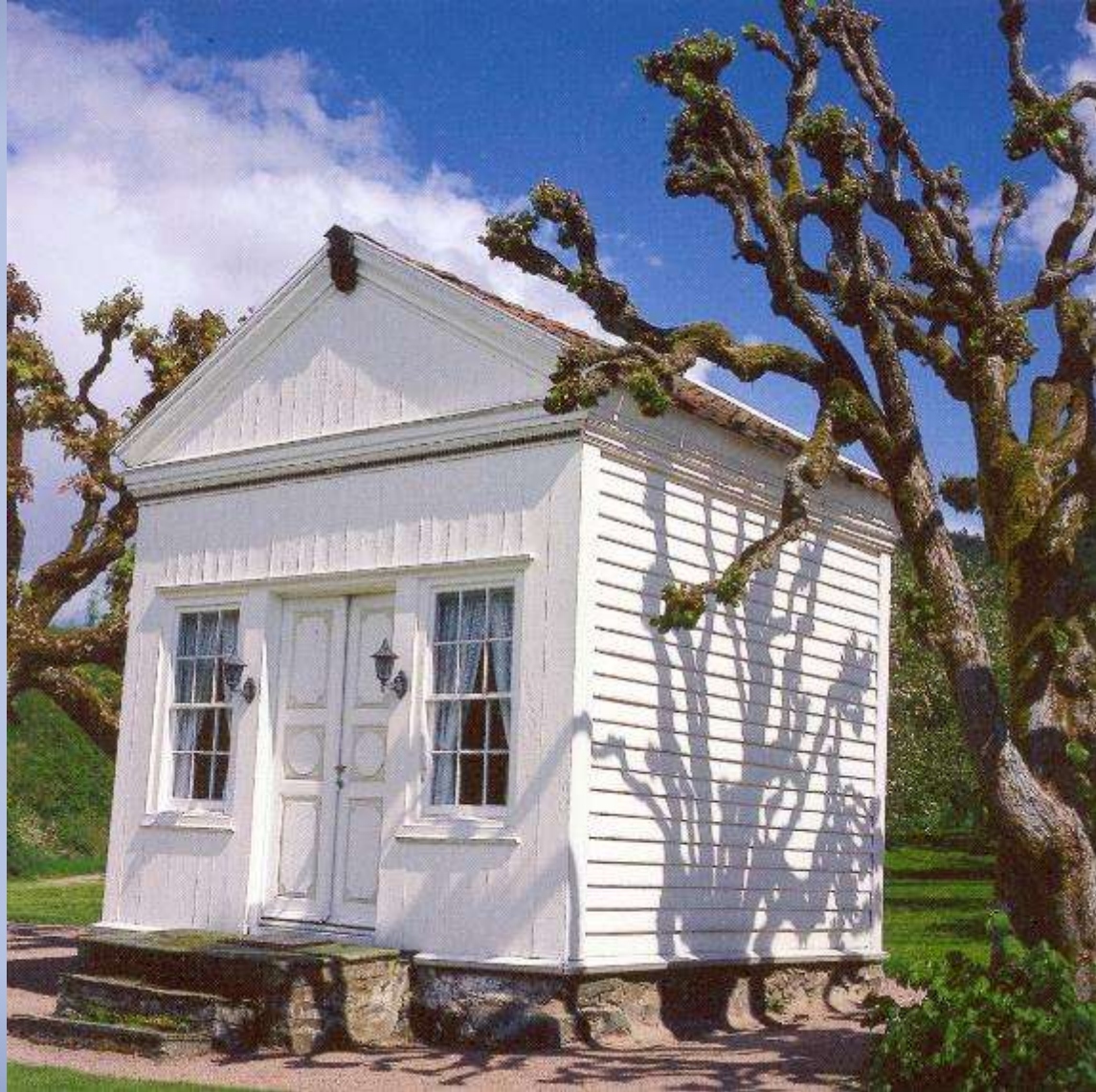

LYSTHUS PÅ LYSTSTEDENE

Hvor man kunne sette seg
ut i haven uten å bli brun
med te og kaffe og en bok, eller
passiare med venner og venninner

Lysthusene kunne være bygd som
hovedhuset eller av naturen selv,
eremitthytter

BOEN GÅRD

HVEM EIDE LYSTSTEDENE

BYENS MEST FREMSTÅENDE
KJØPMENN
OG EMBETSMENN

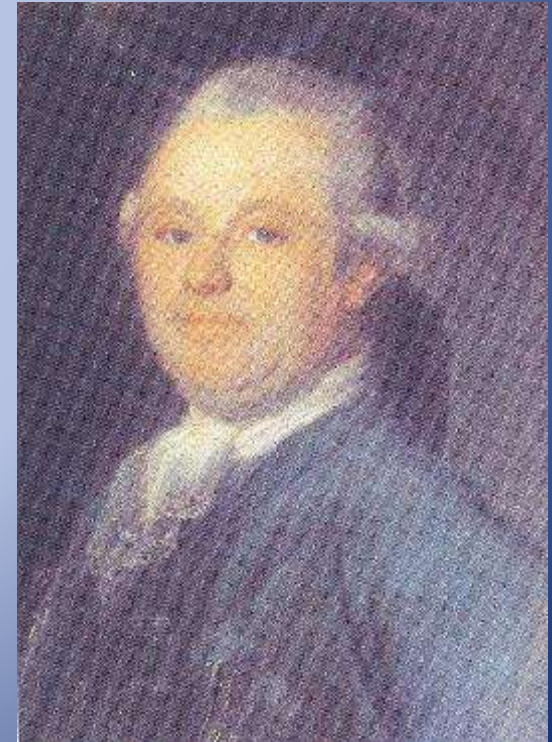
I KRISTIANSAND VAR DET
MEST KJØPMENN

DANIEL ISAACHSEN
NIELS MOE
GOTTLOB REINHARDT
PEDER MØRCH
NIELS WAHL

EIERE 2

BERNT HOLM, NIELS MOE OG HANNE SUSANNE NIDEROS, GIFT ISAACHSEN OG HEGERMANN,
GIMLE, ØVRE STRAI OG BOEN LYSTSTEDER

STIFTEGÅRDEN – STIFTAMTMANNENS LYSTSTED PÅ NEDRE LUND

Når det var så få embetsmenn som hadde lyststeder har det antagelig sammenheng med deres tidsbestemte stillinger

JOHAN HENRICH VAN KERVEL
HENRIK ARNOLD THAULOW
OLUF BORCH DE SCHOUBOE

EIERNE BODDE I BYEN. FLERE AV DEM HADDE STORE PALEER I ØSTRE OG VESTRE STRANDGATE. Her bodde de med sin nære familie og 10-12 tjenestefolk

DE FLESTE LYSTSTEDENE LÅ NÆR KVADRATUREN. MANGE LÅ PÅ LUND PÅ DEN ANDRE SIDEN AV OTRA. ANDRE LÅ VEST OG NORD FOR BYEN. REISETIDEN VAR IKKE LENGERE ENN EN TIME ELLER TO.

ROBÅT/SEILBÅT
HEST OG KJERRE.

ISAACHSEN OG HEYERDAHL BYGDE KJØREVEI TIL KJOS FOR EGNE MIDLER

ARKITEKTUR

SØRLANDSKLASSISISME 1780-1820

LIGGENDE PANEL FRA ENGLAND

ENGELSKE SKYVEVINDUER FRA ENGLAND

GLASERTE PANNESTEIN FRA HOLLAND

BELVEDERE FRA ITALIA

BRUTTE HJØRNER FRA KØBENHAVN

TAKFORM FRA FRANKRIKE

FARGE

SØYLEREKKEN, LOGGIA FRA IRLAND ?

HAGEN FRA ENGLAND OG KINA

BOEN

FASADE MED ARK

GEDIGENT TREFLØYET ANLEGG

ANDØEN

ØVRE STRAI på Mosby

FIREFLØYET, KVADERATISK ANLEGG

BRANT 1911

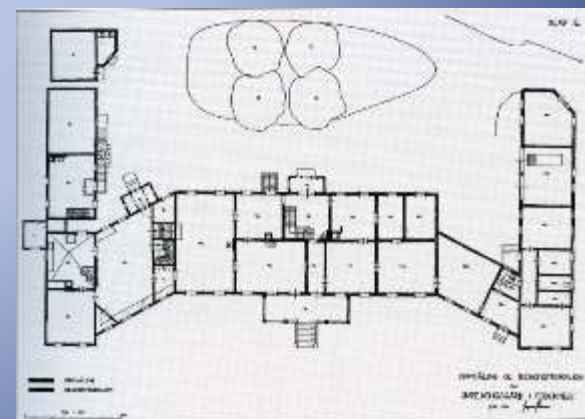
STIFTEGÅRDEN

SOPHIELYST ELLER ØVRE
KONGSGÅRD

DIREKTE PÅVIRKNING FRA
ENGELSK OG IRSK
HERREGÅRDSARKITEKTUR
BRANT 1953

ROBERT MAJOR

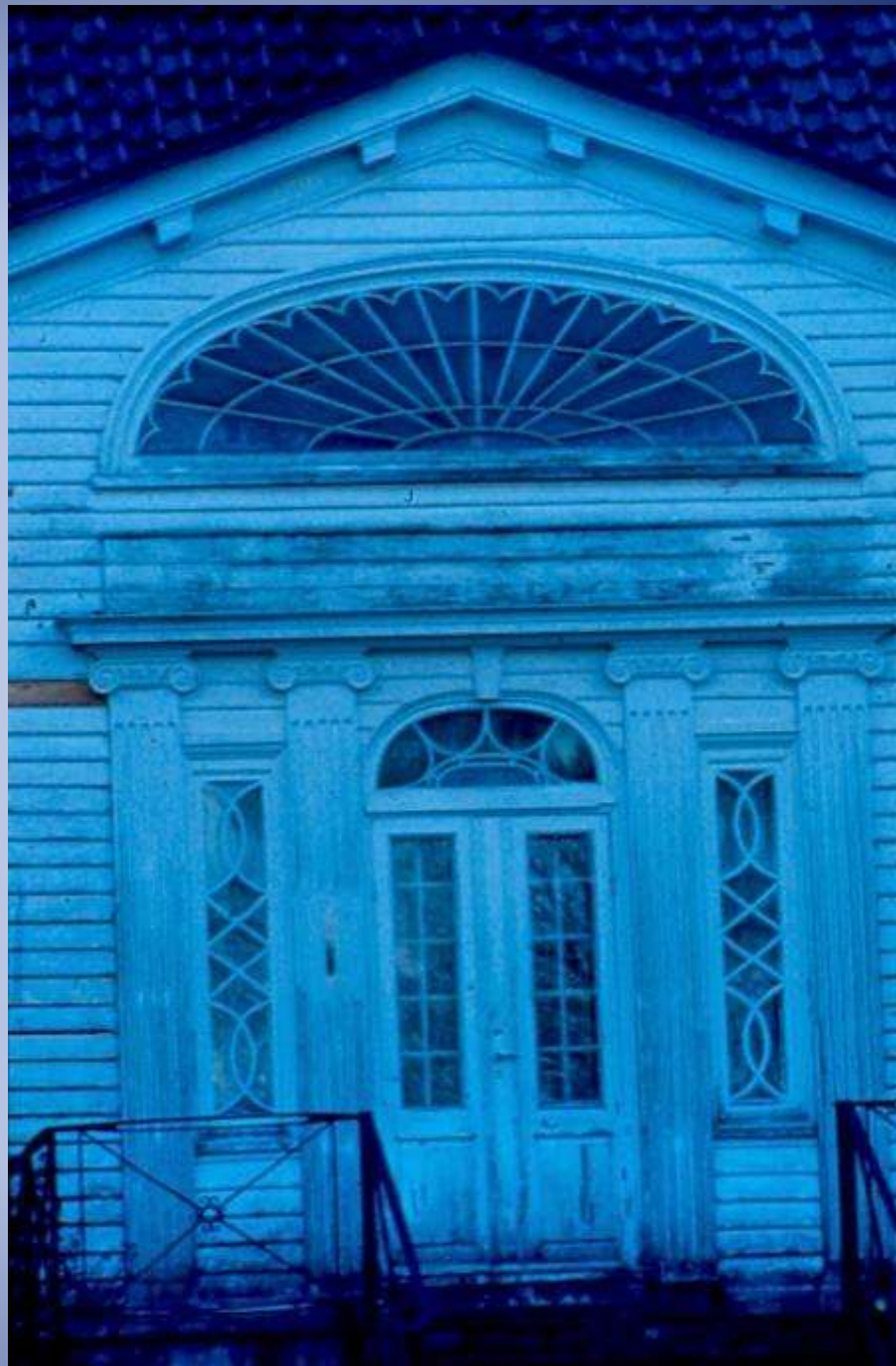
MINDRE LYSTSTEDER

HAGEN OG GREPPESTØL (LANGFELDT OG THYGESEN)

Lyststedene ble ofte plassert på en høyde (Belvedere, Bellevue)

ARKITEKTURDETALJER

FOLK PÅ LYSTSTEDET
SORHIELYST I 1860 ÅRENE
BLOTT TIL LYST

FAMILIEN GRAM
LEIDE GIMLE I
1860 ÅRENE

PÅ LYSTSTEDENE KOM FAMILIEN OG VENNER SAMMEN TIL TESELSKAP OG PASSIAR

INTERIØR

GIMLE GÅRD
EMPIRE-
MØBLEMENT
FRA 1808

INTERIØR 2

KJOS GÅRD

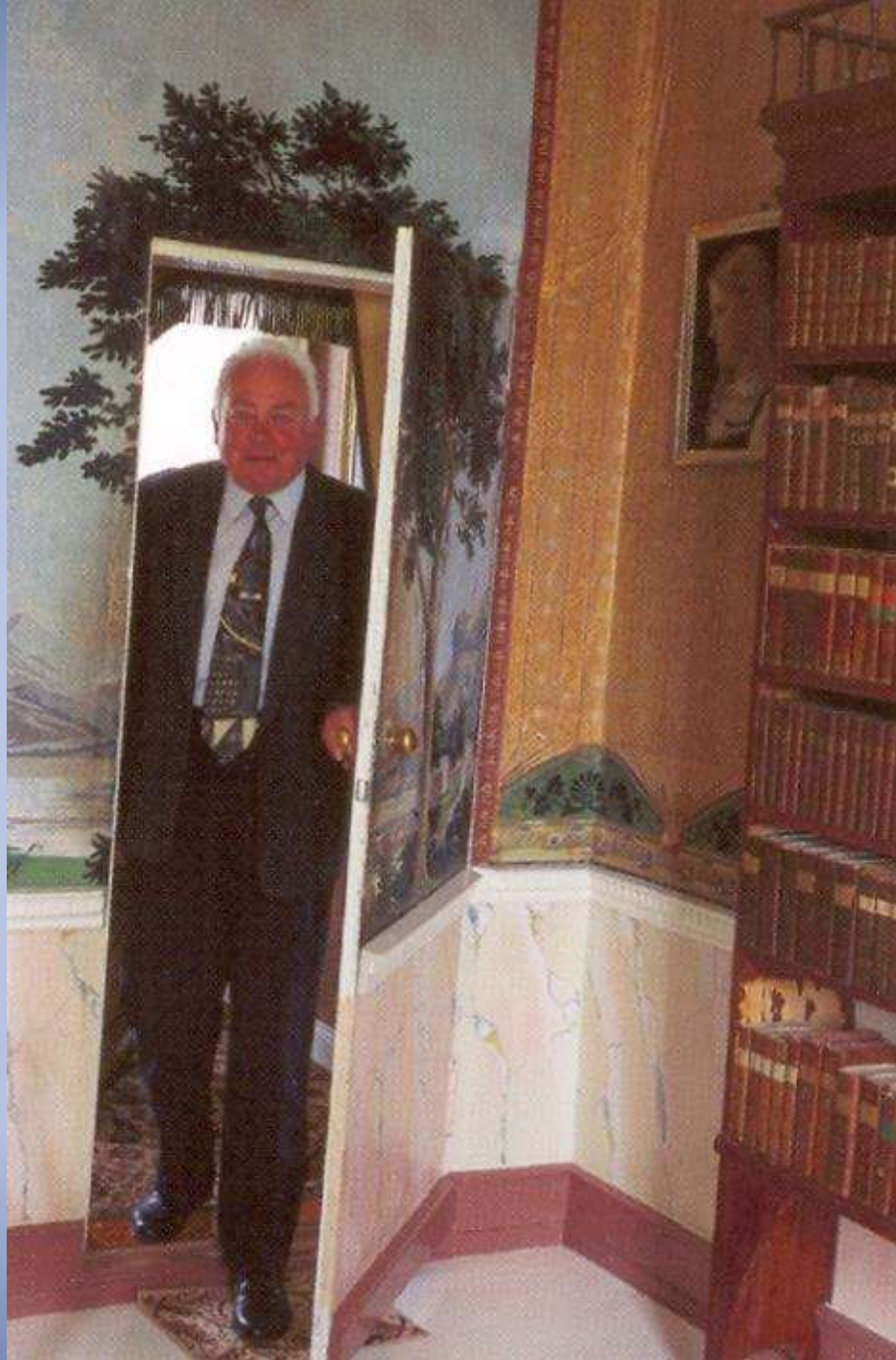
MALTE TAPETER MED
ALPELANDSKAP

INTERIØR 3

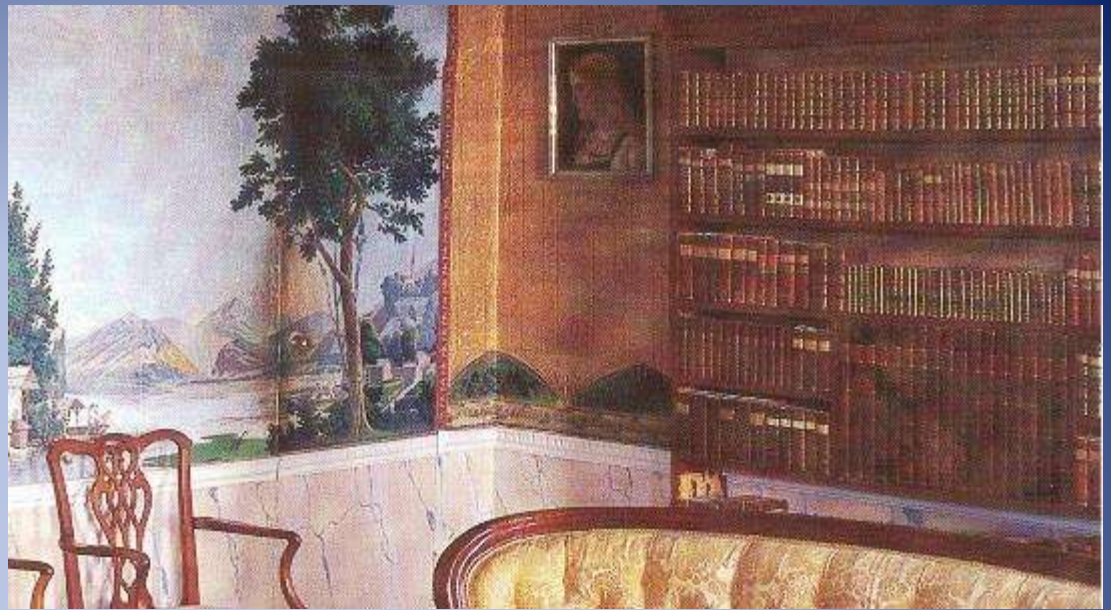
KJOS GÅRD

”HEMMELIG” DØR

KUNST , LITTERATUR OG VITENSKAP

MALERIER, BØKER, KUNSTHÅNDVERK
GLOBUSER, KIKKERTER MM.

1840-ÅRENE NY TID – NY ARKITEKTUR NYE LYSTSTEDER

VIGELAND
CASPAR WILD

SVEITSERSTILEN
KOMMER TIL
KRISTIANSSAND
MED MYREN GÅRD

KARAKTERISTISKE
TREKK:
FARGER
PANEL
ETASJESKILLE
SLAKT TAK
UTSKYTENDE TAK
LØVSAGSARBEIDER

LYSTHUSENE SLUTTER IKKE
MED MYREN

PÅ SLUTTEN AV 1800-TALLET
FORTSETTER TRADISJONEN

I DAG HYTTER

DET KLASSISKE KRISTIANSANDSKE
LYSTSTED I DAG

BOEN
KJOS
GIMLE

